

МАРКЕТИНГОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ КРИЗИ

Розглянуто фактичне становище України на світовому ринку зернових культур та запропоновано рекомендації щодо зміцнення та розвитку позицій держави з точки зору маркетингу в контексті світової продовольчої кризи.

Ключові слова: *світовий ринок зерна, експорт зерна, продовольча криза.*

Останнім часом у світі дуже гостро постає проблема голоду та продовольчої безпеки країн. Високі темпи зростання кількості населення в комплексі з природними катаклізмами змушують замислитись над економічними питаннями забезпечення людства продуктами харчування першої необхідності.

Актуальність цієї теми зумовлена виникненням потреби у зернових культурах, а також наявною компетенцією та досвідом вітчизняної економіки в таких питаннях. З точки зору маркетингової стратегії країни, національна економіка повинна скористатися попитом на продукцію нашого профілю та задовольнити його. Це може стати шляхом піднесення економіки України та збільшення грошових надходжень, підняття рівня життя населення внаслідок майбутніх кон'юнктурних змін.

Мета статті – розглянути можливості української економіки у вирішенні зернової проблеми. Необхідно здійснити аналіз становища зернової і зернообробної галузей України та виявити ресурси для забезпечення додаткового обсягу виробництва насамперед зернових культур та продуктів переробки зерна.

У попередніх публікаціях, що стосуються зернової тематики, вже були розглянуті питання державного регулювання впливу України на світовий ринок зернових (Голосов О. О.), проблеми їх відвантаження через морські порти держави (Седікова І. О.), було здійснено прогноз світового балансу зерна (Довгенко Я. О.). Завданням нашої статті є аналіз світового ринку зерна та борошна з боку маркетингу та ідеї піднесення національної економіки. Безпосередньо торкаючись проблематики ринку зернових, хочемо сформулювати чітке визначення сутності світового ринку зерна.

Світовий ринок зерна – це система правових відносин, які виникають між суб'єктами різних країн світу в процесі виробництва зерна, його зберіганні, торгівлі та використанні на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямків реалізації та визначення цін, а також міждержавного контролю за якістю, зберіганням та раціональним використанням зерна [1].

Аграрний сектор завжди займав значну частку українського ВВП, а виробничі можливості перевищували внутрішню потребу в зернових, тому історично склалися умови для міжнародної торгівлі надлишковим зерном. Довгі часи Україна експортувала переважно зерно нижчого ґатунку та кормове, проте зараз існує тенденція до експорту дорожчих та якісніших сортів зернових культур.

Оскільки Україна входить до світових лідерів з виробництва і експорту зернових культур, існує потреба

розробки маркетингової стратегії держави в умовах прогнозованої світової продовольчої кризи. За дослідженнями Міжнародної ради по зерну, світовий ринок зазнав спаду у 2012 році внаслідок несприятливих погодних умов в основних країнах-виробниках зернових, а саме: Аргентині, Австралії, Канаді, ЄС, Казахстані, Росії, США. Негативно позначились на врожаї зернових посушливі умови країн Чорноморського басейну, в тому числі України. У 2013 р. погодні умови прогноуються на сприятливому рівні. Проте постійне зростання кількості населення спричинить високий попит на зернові, оскільки вони є однією з найбільш широковживаних груп продуктів харчування. Питання світових обсягів виробництва та цін на головні товарні групи зернової номенклатури входять до компетенції Міжнародної ради по зерну. Ця організація займається контролем обсягів світового експорту та імпорту, а також прогнозуванням майбутньої ситуації на ринку зернових у світі. Рада по зерну проводить аналіз погодних умов, норми споживання зернових, прогнозування урожайності та здійснює інші, не менш важливі, функції. На найближчі п'ять років Міжнародною радою по зерну прогноуються перевищення попиту над пропозицією зернових культур у світі (рис. 1.)

Як видно на рисунку, переломним етапом прогнозовано стане 2015 р., після якого пропозиція припинить задовольняти наявний попит спочатку на 3 млн. тонн, потім на 9 млн. тонн і на 10 млн. тонн до 2018 р. За законами ринку, ціна в такій ситуації буде значно зростати. У цьому випадку Україна як активний гравець ринку повинна скористатися надлишковим попитом і зростанням цін у майбутньому та задовольнити його. Якщо розглядати світові ціни на зернові вже сьогодні, видно значне зростання цін на величину від 6,8% до 15% залежно від сорту зерна порівняно з минулим роком (таблиця 1) [4].

Якщо порівнювати із закупівельними цінами головних трейдерів усередині України, то станом на 11.02.2013 р. тонна ячменю коштує в середньому \$272, пшениці – \$288, кукурудзи – \$267. Попередні поставки зерна в Єгипет та Саудівську Аравію здійснювались за цінами від \$240 до \$270. Таким чином, на зовнішньому зерновому ринку складаються дуже привабливі умови торгівлі для України [2].

За даними Міністерства аграрної політики і продовольства у 2012-2013 маркетинговому році планується досягти обсягів експорту 23,2 млн. тонн. Станом на 3 лютого 2013 р. Україна вже експортувала 16,25 млн. тонн зернових за поточний маркетинговий рік (з липня 2012 року). Розглянемо територіальний

розподіл споживачів українського зерна. Найбільшими імпортерами вітчизняної зернової продукції виступають країни ЄС, що у 2012 р. закупили 7,7 млн. тонн зерна на загальну суму 1,9 мільярда доларів. Активними імпортерами залишаються також Єгипет (5,5 млн. тонн на 1,4 млрд. дол.) та Саудівська Аравія (1,9 млн. тонн на 509 млн. дол.). Ці обсяги свідчать про належність України до провідних світових експортерів зернових. За зерновими культурами частка світового ринку

кукурудзи, що займає Україна, складає 12,9 %, що забезпечує їй 4 місце у світі. За обсягами експорту пшениці Україна посідає 8 місце (частка ринку 4,5%), ячменю – 4 місце (18,5%). Таким чином, наша країна має суттєвий вплив на учасників ринку і визначає продовольчу безпеку багатьох країн світу. Позитивним фактором є державна політика, спрямована на сприяння експорту та посилення позицій України на світовому ринку.

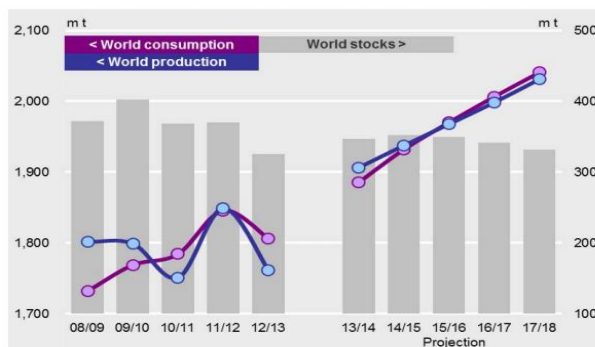

Рис. 1. Обсяги фактичного та прогнозованого світового виробництва і споживання зернових 2008-2013 рр., 2014-2018 рр. [4]

Таблиця 1. Світові ціни на основні зернові культури 20.02.2012 – 20.02.2013 рр.

	20.02.2013 р.	20.02.2012 р.
Пшениця		
US - HRW (Gulf)	\$326	\$291
EU - France Grade 1 (Rouen)	\$331	\$287
Кукурудза		
US - 3YC (Gulf)	\$298	\$277
Ячмінь		
EU - France (Rouen)	\$298	\$279

Розглянемо динаміку обсягів виробництва зернових в Україні за даними Державної служби статистики України (рис. 2) [6].

Як видно з графіку, існує тенденція до зростання обсягів виробництва зернових. Періодичні спади виробництва, переважно раз на 4 роки, відбуваються через несприятливі погодні умови.

Приблизно 50 % ($R^2 = 0,512$) даних пояснюються

поліноміальною функцією, що має вигляд $y = 183,4x^2 - 3942x + 50802$. На основі поліноміальної інтерполяції можна побудувати наближений прогноз обсягів виробництва на найближчі сім періодів. Тобто, якщо зростання буде продовжуватись у такому ж темпі, до 2018 р. можливо наростити обсяги виробництва до 90 млн. тонн.

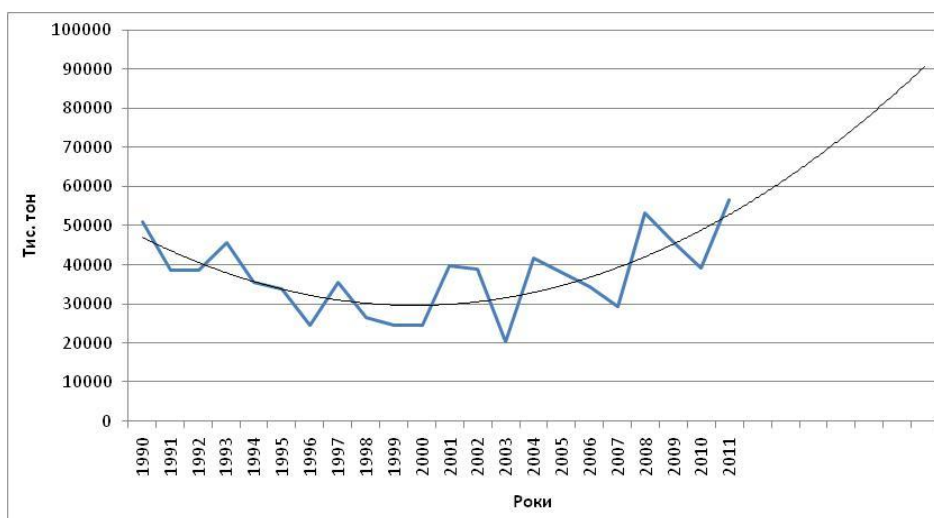

Рис. 2. Обсяги виробництва зернових культур в Україні 1990-2011 рр.

Мінімально необхідний обсяг виробництва задля задоволення майбутнього надлишкового попиту повинен зазнати збільшення на 5,3% – 17,6%, що в кількісному вираженні становить 59,7-66,7 млн. тонн. Звісно, таке зростання відбудеться лише за впровадження активної політики покращення урожайності зернових. Для того, щоб наростити обсяги виробництва, необхідні значні інвестиції в оновлення основних фондів землекоробної техніки, створення посухостійких сортів зернових та закупівлю високоякісних добрив.

Наукові установи Національної академії аграрних наук України разом з Міністерством аграрної політики та продовольства України розробили Програму «Зерно України – 2015», у якій визначено шляхи нарощування виробництва зерна, розкрито технологічні, економічні та нормативно-правові засади вирішення зернової проблеми. З прийняттям цієї Програми передбачається розробка і впровадження низки підзаконних актів:

- про державну і регіональну програми цільового розвитку зернового господарства;
- про встановлення паритетності цін на зерно та матеріально-технічні ресурси для зернового господарства;
- про стимулювання якості зерна та впровадження нових прогресивних технологічних процесів у вирощуванні, зберіганні, переробці і використанні зерна [5].

Основною проблемою збуту зерна на сьогодні є наявність численних посередницьких компаній, які перехоплюють основну частину прибутку від експорту. На сьогодні найбільш значними експортерами зернових з України залишаються представництва міжнародних трейдерів (ПІ «Серна», ТОВ «Луї Дрейфуз Комодітіз Україна ЛТД», ДП «Сантрейд», ООО «Кернел-Трейд», ООО «Альфред С. Топфер Україна» та ін.), а серед компаній з вітчизняним капіталом найбільшими є «Агроекспорт» і «Адора». Із 600 компаній, які експортують зернові, на долю найбільших припадає близько 60–70% відвантаженого зерна. Загальна кількість експортерів практично не змінюється з роками. Більшість із них знаходяться в Київській, Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. Одним

з головних негативних аспектів участі посередника на певному етапі каналу руху товарів є те, що до вартості товару додається й маржа посередника. Це може відбитися на виробникові, який недоотримує певну частину прибутку при продажу, тому що посередник буде всіляко намагатися знизити початкову ціну товару для одержання максимально можливого прибутку [7].

Торгова надбавка зерноекспортерів, яка містить вартість пошуку інформації, моніторингу контрактів, податкові та політичні ризики тощо в Україні є не нижчою 10 %, тоді як в Німеччині не перевищує 5%. З іншого боку, експортні ціни, які декларуються українськими зернотрейдерами, в середньому на 10–30 % менші світових [3].

Для того, щоб деякою мірою покращити умови для виробників зернових, необхідно регулювати закупівельні ціни на зерно всередині країни більш жорсткими методами.

Для збільшення грошових надходжень від виробництва зерна пропонується стратегія вертикальної інтеграції вперед – підвищення експорту не лише зернових культур, а й продуктів їх переробки. Необхідно вийти за рамки іміджу сировинного експортера і підвищити обсяг експорту борошна, борошнаних виробів, круп, зернових напівфабрикатів. Це підвищить завантаження виробничих потужностей наявних підприємств і забезпечить експорт нової доданої вартості.

Для порівняння частка експорту продуктів переробки зерна в загальному об'ємі експорту становить 0,5%, а частка експорту зерна – 10,2%. Необхідно впроваджувати активну політику експорту саме продуктів переробки зерна. Подібно тому, як Україна стала одним з найголовніших експортерів соняшникової олії, необхідно стати головним експортером борошна, круп та інших продуктів переробки зерна.

За останніми дослідженнями світовий ринок борошна зростає. Попит на борошно представлений не лише країнами, які не мають змоги вирощувати пшеницю, а й лідерами зернового ринку, що не можуть самостійно забезпечити себе борошном (рис. 3.)

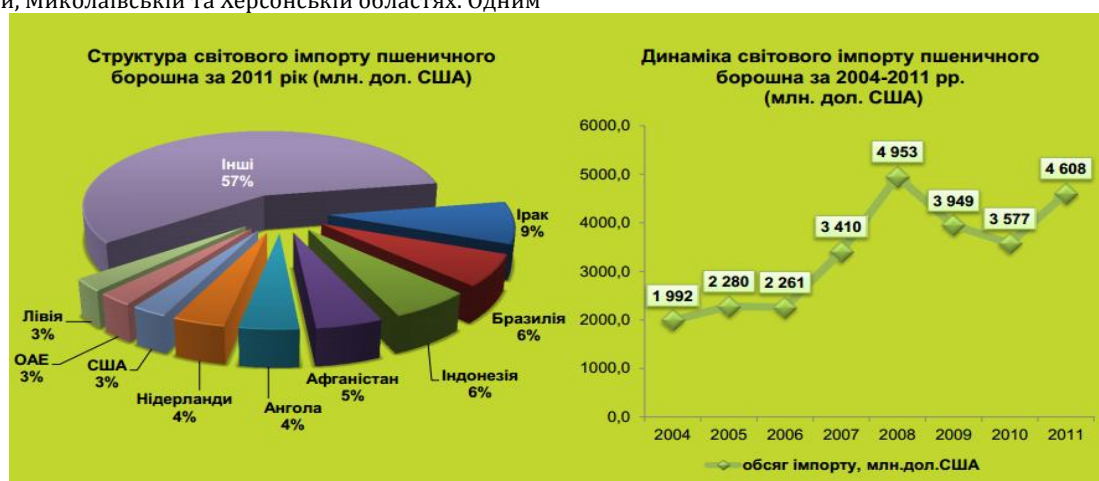

Рис. 3. Структура і динаміка світового імпорту пшеничного борошна

Потенційними споживачами великих обсягів українського борошна можуть стати Ірак, Афганістан та інші країни найближчого географічного розташування.

Активні гравці ринку, що вже постачають значні обсяги пшеничного борошна, зображені на графіку (рис. 4.) Найгострішу конкуренцію в торгівлі борошном для

України можуть скласти насамперед країни просторі з Україною – Франція, Німеччина, Бельгія та Чорноморського басейну – Росія та Туреччина. А також інші. країни, що знаходяться на одному географічному

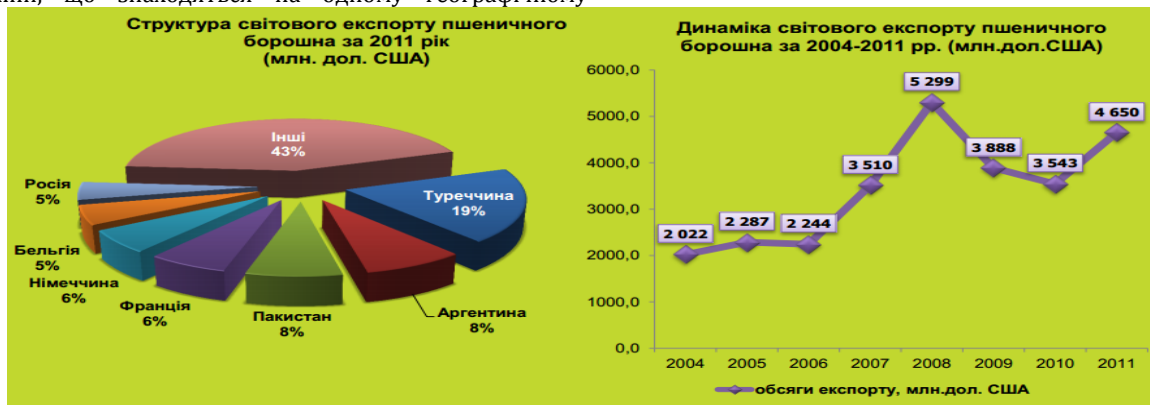

Рис. 4. Структура та динаміка світового експорту пшеничного борошна

Як висновок, можна зазначити, що в результаті дослідження виявлені резерви росту обсягів виробництва зернових та доцільність експорту не лише зернової сировини, а й продуктів переробки. У

подальших дослідженнях необхідно розробити стратегію збільшення ринкової частки України на світовому ринку борошна.

Список літератури

1. *Голосов О. О. Особливості формування конкурентної позиції виробника зерна на світовому товарному ринку / О. О. Голосов // Культура народів Причорномор'я. — 2004. — №50, Т. 2.*
2. *Інформаційний електронний ресурс Zerno.ua. info. – Режим доступу: <http://zerno.ua.info/index.php?action=prices&categoryid=7>*
3. *Нив'євський О. Зерно и зерно [Електронний ресурс] / О. Нив'євський // Эксперт-Украина. Разд. «Экономика и финансы» : электрон. журн. – 23. 08. 2005. – № 31 (34). – Режим доступу : <http://www.expert.ru>. – 27. 01. 2008.*
4. *Офіційний сайт Міжнародної ради по зерну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.igc.int/ru/Default.aspx>*
5. *Програма "Зерно України – 2015". – К. : ДІА, 2011. – 48 с.*
6. *Статистичні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.*
7. *Франченко Л. О. Створення національного зернотрейдера як шлях до підвищення ефективності експортної діяльності виробників зерна / Л. О. Франченко // Наука й економіка. Розділ «Загальні проблеми економіки». – 2011. – № 3 (23).*

РЕЗЮМЕ

Златова Ирина

Маркетинговая среда агропромышленных предприятий Украины в условиях мирового продовольственного кризиса

Рассмотрено фактическое положение Украины на мировом рынке зерновых культур с изложением рекомендаций по укреплению и развитию позиции государства с точки зрения маркетинга в контексте мирового продовольственного кризиса.

RESUME

Zlatova Iryna

Marketing environment of agroindustrial enterprises in Ukraine in conditions of world food crisis

In the article there has been reviewed the actual situation of Ukraine on the world grain market. There has been recommended to strengthen and develop the state's position in terms of marketing in the context of the global food crisis.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2013 р.